

## Introduktion til Rudolf Steiner

ved Oskar Borgman Hansen

Rudolf Steiners navn er kendt af mange. Det er knyttet til de skoler, der arbejder ud fra hans pædagogiske idéer, og som derfor kaldes Steinerskoler. Steinerskolerne har arbejdet i Danmark i mere end 50 år. De omtales næsten altid med respekt, og skolebevægelsen har fundet en naturlig og uproblematisk plads i den danske friskolebevægelse. Men der er noget paradoksalt over den måde, hvorpå Rudolf Steiner betragtes i det danske kulturelle liv. Frugterne af hans pædagogiske indsats vurderes med anerkendelse og sympati; men den livsforståelse, som pædagogikken udspringer af, virker på mange fremmedartet. Den er vanskelig tilgængelig, og den bliver ofte ligesom skubbet til side. Med et vist ubehag undgår man at beskæftige sig med den.

Man skal kende træet på frugterne, hedder det. Hvis frugterne er gode, må træet så ikke også være det? I det følgende skal der tales om nogle grundtræk af Rudolf Steiners hele virke. Han holdt foredrag i Danmark under fem besøg, det første i 1908, altså for 100 år siden. Men hans hele livsanskuelse er stadig ret ukendt i offentligheden. Hundredårsjubilæet har givet anledning til, at der nu gøres forsøg på at råde bod på dette forhold af nogle af dem, der har beskæftiget sig mere indgående med Rudolf Steiners værk. Denne artikel skal ses i dette lys.

Rudolf Steiner, som levede fra 1861-1925, studerede i sin ungdom naturvidenskab og filosofi i Wien. Han følte sig fremmed for tidens filosofi, som for en stor del bar præg af resignation, og ligeledes for den materialistiske naturopfattelse, som var stort set enerådende. Hos Goethe og i den tyske idealisme (Fichte, Hegel) fandt han hjælp til at klargøre det standpunkt, der blev hans eget. Han kom til at se det som sin opgave at overvinde materialismen. Med denne korte formulering er det sikkert også klart, hvorfor hans grundopfattelser har haft vanskeligt ved at vinde forståelse frem til denne dag. Dog må selv en kortfattet henvisning til hans filosofiske tanker kunne vise, at disse har en overordentlig aktualitet.

I sin ungdom beskæftigede Rudolf Steiner sig med filosofi og naturvidenskab, men interesserede sig i øvrigt for alle kulturlivets områder. Således blev han fra 1897 for en årrække redaktør af et litteraturtidsskrift, "Magazin für Litteratur", i Berlin. Han blev en kendt skikkelse i det kulturelle liv, populær ikke mindst i arbejderkredse gennem sin undervisning, idet han uden selv at være socialdemokrat blev en skattet lærer i historie og talekunst ved den af den gamle Liebknecht grundlagte "Arbeiterbildungsschule". Men fra 1900 kom Steiner i kontakt med teosofiske kredse i Berlin, og da det Teosofiske Samfund i 1902 grundlagde en tysk sektion, blev Steiner dennes generalsekretær. For

offentligheden så det undertiden ud, som om der var opstået en ny Rudolf Steiner, og mange havde vanskeligt ved at se den naturlige sammenhæng mellem den "førteosofiske" og den "teosofiske" Rudolf Steiner. Dog var der ikke noget brud i hans udvikling, selv om der stadig er en del mennesker, der tror, at det må være tilfældet. Lad os begynde en undersøgelse af spørgsmålet ved en betragtning af Steiners filosofi.

Hovedværket er her "Frihedens Filosofi" fra 1894. Denne bog fremstiller menneskets mulighed for at blive frit, for at frigøre sig fra det, som binder, som gør afhængig af noget, der ligger uden for mennesket. Og dermed er værket et opgør med al traditionel pligtfilosofi. Kant har stillet tre centrale spørgsmål for mennesket: "Hvad kan jeg vide? Hvad skal jeg gøre? Hvad tør jeg håbe?" Steiner besvarer dem alle tre anderledes end Kant. I hans frihedsbegreb ligger hans svar på det andet spørgsmål.

Det er almindeligt at se det som etikkens opgave at være en lære om menneskets pligter. Steiner vil forvandle begrebet om pligt til at blive et begreb om de mål, det frie menneske sætter sig. Den, der handler af pligt, vil være bestemt af noget fremmed. Hvem kan i virkeligheden pålægge mennesket pligter? Andre mennesker? Naturligvis ikke. Den ene kan ikke med rette ville bestemme over den anden. Hvem da eller hvad? Fornuften alene, vil Rudolf Steiner sige. Men fornuften vil altid være det enkelte menneskes fornuft. Etikken må derfor nødvendigvis blive individualistisk, må blive en frihedens filosofi. Spørgsmålet kan ikke længere stilles som et: Hvad er menneskets pligter, men må stilles som et: Hvordan kommer frie mennesker til at samarbejde?

Et centralt sted i "Frihedens filosofi" lyder: "At leve i kærlighed til handlingen og lade leve i forståelse for den fremmede vilje er de frie menneskers grundmaksime". Straks derefter hedder det: "Lå urgrunden til fordragelighed ikke i menneskets væsen, ville man ikke kunne indpode den i det ved ydre love! Kun fordi de menneskelige individer er af een ånd, kan de leve sig ud ved siden af hinanden. Den frie lever i tillid til, at den anden frie tilhører en åndelig verden sammen med ham og kan mødes i sine intentioner med ham. Den frie forlanger ikke overensstemmelse af sit medmenneske; men han forventer den, fordi den ligger i menneskets natur."

Som der er udtalt, er ovenstående naturligvis ikke virkelighed. Det er et ideal. Men det er et realistisk ideal, et ideal der udspringer af forståelse for, hvad det er at være menneske. Rudolf Steiner stiller sig i sit værk den opgave at give den videnskabelige begrundelse for, at dette er tilfældet. Denne begrundelse kan naturligvis kun antydes her; men den må antydes. Den er afgørende for forståelsen af hele Rudolf Steiners værk. Det afgørende spørgsmål er, hvorledes vi skal forstå menneskets natur. Og Steiners svar er, at vi må afstå fra den biologiske materialisme, som var begyndt at gøre sig gældende allerede i hans

tid, og som i vore dage gør sig så stærkt gældende, at den i vide kredse overhovedet ikke engang kan gøres til genstand for diskussion. Rudolf Steiner hævder, at det første spørgsmål, som en streng videnskabelig filosofi må stille, angår tænkningen. Tænkningen tjener os til forståelse af alt andet. For at vi kan afgøre, om dette sker med rette, må vi gøre den til genstand for selvrefleksion. Ofte påstås, at hjernen tænker. Det er lutter fordom, selv om vi godt nok benytter os af hjernen, på en måde, som vi slet ikke gennemskuer, når vi tænker. Men tænker jeg  $7+5=12$ , så tænker jeg det, fordi det er sandt. Var det hjernen, der tænkte det, måtte forskellige hjerner så ikke tænke forskelligt? Gennem fuldt udviklede ræsonnementer som de her antydede kommer Steiner til det resultat, at den menneskelige tænkning viser mennesket som et sjæleligt-åndeligt væsen, der nok kan siges at bo i et legeme, men som bruger dette legeme som sit redskab. I en åndelig verden kan mennesket vokse ud over sig selv, vågne til, hvad man kan kalde et højere jeg. Fordi dette er tilfældet, kommer mennesket til en fælles frihedsmoral, netop når det er sig selv og ikke lader sig bestemme udefra. Trods store forskelle er der i individualismen et stærkt slægtskab til Søren Kierkegaard.

Selvudvikling, selvdisciplinering, velvilje, hjælpsomhed er grundbestanddele i Steiners etiske tænkning, ikke således forstået, at han kræver disse idealer virkeliggjort, men således, at han realistisk påviser, hvorledes de ligger i menneskets væsen. Det er menneskets ånd, som er bæreren af disse idealer, og denne ånd finder sit første og tydelige udtryk i tænkningen. Det er den, der så at sige løfter den enkelte over det personlige jeg og forbinder ham eller hende med hele den øvrige verden, altså også den øvrige menneskehed.

Men dette menneskelige jeg, som ikke i sit virke er bundet totalt af biologiske processer, kan endda indses at eksistere principielt uafhængigt af legemet. Mennesket eksisterer i sit væsen før fødslen og efter døden. Det menneskelige jeg går gennem gentagne jordeliv. Dets selvudviklingsmulighed er underkastet reinkarnationens lovmæssigheder. Og når dette er sagt, er der peget på en grund til, at det er så svært for Steiners idéer at blive optaget i den vestlige verdens kulturelle liv. De fører fra idealistisk filosofi til anerkendelse af en oversanselig verden, der kan bringes ind i alle menneskers erfaringsområde gennem passende meditationsøvelser. Et af Steiners hovedværker har den sigende titel: "Hvorledes opnås kundskab om de højere verdner?" For det store flertal er det ikke tiltrækkende at gå i gang med studiet af en bog med denne titel; men dette betyder ikke, at forfatteren ikke skulle kunne være en humanist med en vid horisont og forståelse for menneskelivet og talsmand for fremskridtsimpulser. Her er vi ved det, der får mange til at betragte Rudolf Steiners virke som noget paradoksalt. Han står for dem som en klart tænkende og varmt følende humanist og som fantast. Og hertil må det vel kunne siges, at

hvis det første er indiskutabelt, bør man undersøge det sidste nøje, inden man giver det sin tilslutning.

Følgende bemærkninger kan måske være af en vis betydning for den, der vil gøre forsøget på at løse paradokset.

Vi behøver ikke at gå langt tilbage i historien, så finder vi overalt i menneskeheden en fast overbevisning om, at denne fysiske verden, som vi oplever med vore sanser, har sin oprindelse i en oversanselig verden. Hvis Rudolf Steiner kan affærdiges som fantast uden en omhyggelig undersøgelse af hans værk, så er al religion fantasteri. Betyder materialismen som livsholdning en befrielse fra en kæmpemæssig verdenshistorisk illusion? Eller betyder den tabet af noget uendelig værdifuldt? Hvis det første er tilfældet, så er materialismen sandheden, og så er også kristendommen fantasteri (måske bortset fra nogle nyttige leveregler). Hvad Rudolf Steiner gør gældende er, at materialismen i dens verdenshistoriske betydning indebærer et tab for menneskeheden, men også, at tabet kan vendes til vinding. Den oversanselige verden, som blev født i tidligere tider, kan i vor tid tænkes. Det er formodentlig dette sidste, som er grunden til, at det etablerede kulturliv nok kan anerkende meget berettiget i Rudolf Steiners værk, men alligevel ikke rigtigt kan stille noget op med det. Man kan ikke opbyde den energi, som det kræver at sætte sig ind i det.

Jesus siger: "Mit rige er ikke af denne verden". Det betyder, at det er af en anden verden, indlysende ud fra alt i Det Ny Testamente. Det betyder, at hans Rige er af den oversanselige verden. Opgiver vi troen på eksistensen af denne anden verden, bliver kristendommen meningsløs (selv om den måske nok kan beholde en mening i en vis psykologisk forstand). Den åndsvidenskab, som Rudolf Steiner grundlagde, var kristen.

Der er dem, der hævder, at reinkarnationstanken, som Steiner jo som omtalt gør sig til talsmand for, skulle være uforenelig med kristendommen. Den erstatter opstandelsestroen med en udødelighedstro, siges det da. Intet kan være mere forkert. Opstandelsen tænkes at finde sted ved tidernes afslutning. Tiden efter døden indtil da kaldes i teologien mellemtilstanden. Reinkarnationerne finder sted i mellemtilstanden, og de foregriber ikke, teologisk talt, opstandelsen på nogen måde.

Den teologiske påstand om reinkarnationernes uforenelighed med opstandelsen er den, at menneskets selvudvikling skal gøre frelsen overflødig. Men enkelt er det: Mennesket kan udvikle sig selv; men deraf følger ikke, at det kan frelse sig selv. I folkekirkens indgangs- og udgangsbøn bedes om hjælp til hver dag at kunne forbedre sig. Det må være ethvert menneskes ønske at være et ordentligt menneske. Det kræver lange tiders – ja flere livs – selvbearbejdelse at kunne nå dette mål. Men ingen kan ved egen kraft gøre det godt, som han

eller hun har forbrudt. Ingen forsoner sig selv alene ved egen kraft med den, man har skyld overfor. Reinkarnationstanken overflødiggør på ingen måde forsoningens nødvendighed. At forstå Kristus som frelser og forsoner ligger inden for Rudolf Steiners kristendomsforståelse uden noget forbehold.

Steiners uforbeholdne kristne indstilling var grunden til, at de ledende i det Teosofiske Samfund ikke kunne samarbejde med ham på længere sigt. 1912-1913 fik han frataget sit embede som tysk generalsekretær i Teosofisk Samfund. Derefter fortsatte han arbejdet med sin bevægelse, som han nu kaldte antroposofi.

Hvad er så antroposofien? Et af flere mulige svar kan være: Den er en udvikling af kim, der ligger latent i Rudolf Steiners "Frihedens filosofi".

Den, der læser dette værk omhyggeligt, må sige: Af den anskuelse, som udvikles her, må følge mange ting. Den pædagogik, der lægger så stor vægt på videnstilegnelse, som det ofte er tilfældet i det offentlige skolevæsen, vil ikke være den bedste til at fremme den karakterdannelse, som måtte forventes af en "opdragelse til frihed". Steinerskolernes pædagogik kan vokse frem af "Frihedens filosofi".

Med den vægt, som Rudolf Steiner lægger på muligheden for at tage personlige initiativer og træffe personlige beslutninger i en broderskabets ånd, må en samfundsordning, der adskiller sig væsentligt fra den nuværende, forekomme ønskelig. Og den Rudolf Steiner, som i 1894 udsendte "Frihedens filosofi" er da også den samme, som fra Verdenskrigens afslutning utrættelig arbejdede for at vinde forståelse for betydningen af en "samfundsorganismens tregrening", en reform af samfundslivet, som måtte bestå i en adskillelse af forvaltningen af tre samfundsfunktioner, retsliv eller demokrati, kulturelt liv med selvstændig forvaltning og økonomisk liv frigjort fra konkurrencekravets skadelige følgevirkninger (som det ikke er muligt at dokumentere eksistensen af på den tilmålte plads). Nok er det: Steiner har afgørende sociale reformforslag, som er i nøje samklang med hans hele tænkning.

Det afgørende er: Steiners tænkning er virkelighedsnær, fordi den udfolder sig i inspiration fra den åndelige baggrund for den hele fysiske tilværelse, vi lever i. Spirituel empirisme kunne bruges som betegnelse for det, som antroposofien er. Denne spirituelle empirisme førte også Steiner til at fremsætte reformforslag på medicinens og landbrugets områder ("biodynamisk landbrug"). Og Steiner skabte en bevægelseskunst, eurytmi, og han virkede som dramatisk forfatter. Hvor han greb ind, groede tingene. Han kunne gøre alt dette, fordi han levede med den sandhed, at bogstaven ihjelslår, men ånden levendegør.